

Osnove slovenskega jezika za srbske bralce

V letu 2001 je na beograjski filozofski fakulteti izšel priročnik *Osnovi gramatike slovenačkog jezika* (Osnove slovenskega jezika) avtorjev Maje Đukanović in Željka Markovića. V predgovoru avtorja povesta, da je priročnik namenjen predvsem študentom jezikoslovnih usmeritev na beograjski in novosadski univerzi, odtod verjetno tako nizka namembna naklada (samo tristo izvodov), hkrati pa dodajata, da je to prva objavljena slovnica slovenskega jezika v Srbiji in obenem eden redkih tovrstnih priročnikov v srbohrvaškem jezikovnem prostoru. Poljudna praktičnouporabnostna usmeritev priročnika je poudarjena z mislijo, da bo to tudi koristen pripomoček vsem, ki jih zanima slovenščina. Za slovenskega bralca pa je pomembna pripomba, da so slovnične osnove slovenskega jezika obravnavane z metodoloških vidikov, ki jih sicer prakticirajo v srbskih srednjih šolah.

Diskreten obseg priročnika (146 strani) se vsebinsko zamejuje predvsem na glasoslovje in oblikoslovje — obseg je razdeljen na večje razdelke Črke in glasovi (7–16), Slovnične kategorije (17–22), Besedne vrste (23–142) s seznamom osnovnih jezikoslovnih pojmov v obeh jezikih (143–144), z navedkom upoštevane jezikoslovne literature (145–146) in z vsebinskim kazalom.

Priročnik je dragocen prispevek z več vidikov: — neslovenskim bralcem predstavi jezikovne oz. slovnične osnove slovenščine; — slovenskim bralcem s primerjalnimi komentarji jezikovnih pojavov omogoči primerjalni vpogled v dva jezikovna sistema in ga s tem hkrati opozori na razločevalne posebnosti; — tudi širše aktualizira medjezikovne stike.

1 Glasoslovje slovenskega knjižnega jezika je obdelamo primerjalno s srbskim jezikom. Najprej so dovolj poljudno (tudi za nestrokovnjake) opisane kvalitativne in kvantitativne lastnosti slovenskih samoglasnikov, sledi glasoslovna raba zvočnikov — posebej so s fonetičnimi zapisi in s tipičnimi zgledi t. i. fonetične sintagmatike izpostavljeni *l*, *r* in *v* ter primerjalno zanimiva zvočniška sklopa *lj* in *nj*. Iz slovenske strokovne literature so povzeti zgledi za soglasniške in samoglasniške premene, v okviru knjižne slovenščine pa je opozorjeno na oba možna načina oz. vrsti naglaševanja — na prevladujoče jakostno in na tonemsko naglaševanje. V kratkem poglavju o naglasu (na str. 10) bi bilo poleg preminjenosti naglasnega mesta dobro omeniti nenaglasnice v predslonskih ali zaslonskih (samo slovničnih) vlogah, npr. predlogi, vezniki in prosti morfemi, in večnaglasnice tipa *nàdkúhar*, *živínòzdravnik*, *Slovénijalés* ipd.

2 Oblikoslovna obravnava se začne s poglavjem o slovničnih kategorijah v slovenščini. Že takoj na začetku avtorja omenita dvojino — našteje slovnične kategorije so število, spol, sklon s podspoloma živosti in človeškosti in oseba. Pri obravnavi dvojine so ustrezno izpostavljene posebnosti kot *Midva z Minko se bova poročila* nasproti *Medve s sestro se imava radi*, *Z obema rokama je mahal v slovo* nasproti *Kupila je nove rokavice*.

Vsa nadaljnja oblikoslovna obravnava v priročniku z najtipičnejšimi primeri predstavlja besedne vrste in naglašene oblike posameznih besednih vrst v skladenjskih vlogah. Pregibanje je predstavljeno z vidika oblikospreminevalnih (sklanjatve, spreganje) in oblikotvornih (pridevniško stopnjevanje in tvorba sedanjskih in nedoločniških glagolskih oblik) vzorcev z naglasnimi tipi. Pri sklanjatvah so zopet izpostavljene posebnosti v smislu dopustnih različic *vojvod-a*, *-a/-e*, *grad-ø*,

-a/-ú, brat-ø, -je/-i; opozorjeno je na oblikoslovne posebnosti *prijateljem/stricem/oračem/košem/možem, dan — dneva, otroci — otroki, pleme — plemena, oko — očesa, tele — teleta*, vse oblike so pospremljane z naglasnimi spremembami.

Pri pridevnikih je omenjena kategorija določnosti. Dobro bi bilo, če bi bila z nekaj zgledi razločevalno predstavljena določnost kot inherentna vrstnostna lastnost in kot skladenjsko pridobljena določnost lastnostnih pridevnikov. Predstavljena je zgolj slednja. Natančneje so obdelani vsi oblikovno-naglasni tipi samostalniških in pridevniških zaimkov (55–80). Drugo obširnejše poglavje obravnava oblikovno-naglasne posebnosti glagolov (85–127). Ravno pri glagolih kot pomensko- in strukturnoskladenjskih organizatorjih stavčnih povedi je posredno vključena tudi skladnja — povsod so dani skladenjski primeri. Posameznim glagolskim vrstam glede na sedanjik so vedno dodana oblikovno-naglasna opozorila. Čeprav glagolski vid kot tipična glagolska kategorija ni posebej izpostavljan, je seveda vedno vključen pri zgledih skladenjske rabe nezloženih in zloženih glagolskih oblik. Pri deležniških oblikah na *-n/-t* bi bilo dobro opozoriti na ločevanje med trpnostjo in stanjskostjo.

Mogoče bi za prislove in predloge bila s pomenskoskladenjskega funkcijskega vidika smiselna opredelitev, da so to modifikatorji glagolov z */ne/vplivnostjo* na sklon potencialnih udeležencev. Komentar predložne rabe ostaja na izrazni ravnini, kar bolj ustreza praktičnouporabnostnim zahtevam, brez poglobljenih pomenskoskladenjskih osmišljanj.

Na zadnjih nekaj straneh (137–142) se avtorja s kratkimi predstavitvami rabe veznikov, členkov in medmetov neposredneje dotakneta skladnje in nadpovedne skladnje, vendar, kot že rečeno, obravnava ostaja na izraznonormativni ravni.

Kot je že v naslovu priročnika napisano, seznanja z **osnovami** slovenskega jezika in ustrezno z namenom dovolj jasno in strokovno obenem, predvsem glasoslovno-oblikoslovno, predstavlja slovenski knjižni jezik. Priročnik lahko pomeni ponovno izhodiščno zasnovo za intenzivnejše nadaljnje jezikoslovno sodelovanje.

Andreja Žele
ZRC SAZU